

1. Konkurencyjność wewnętrzna: S_N2 vs S_N1

Czynnik	S_N1	S_N2
Mechanizm	Dwustopniowy: najpierw powstaje karbokation	Jednostopniowy: nukleofil atakuje równocześnie z odejściem grupy
Rodzaj substratu	(3°) halogenki – stabilny karbokation	(1°), metylowe – małe przeszkody steryczne
Nukleofil	Słaby, bo nie uczestniczy w etapie decydującym o szybkości	Silny, musi szybko zaatakować
Rozpuszczalnik	Polarne protonowe (np. H_2O , etanol) – stabilizują karbokation	Polarne aprotone (np. aceton, DMSO) – nie stabilizują nukleofila
Grupa odchodząca	Dobra (łatwo odchodzi)	Również dobra
Przeszkody steryczne	Niskie znaczenie	Kluczowe – reakcja wymaga dostępu do centrum elektrofilowego
Produkt stereochemiczny	Racemizacja (mieszanina enancjomerów)	Inwersja konfiguracji (inwersja Waldena)

Kiedy która dominuje?

- S_N1 : substraty 3°, słaby nukleofil, polarne PROTONOWE rozpuszczalniki
- S_N2 : substraty 1°, silny nukleofil, polarne APROTONOWE rozpuszczalniki

2. $E1$ vs $E2$

Czynnik	$E1$	$E2$
Mechanizm	Dwustopniowy (jak S_N1) – karbokation po odejściu grupy	Jednostopniowy – zasada odbiera proton równocześnie z odejściem grupy
Substrat	(3°), stabilny karbokation	Od 3° do 1°, najczęściej 2° i 3°
Zasada	Słaba (bo etap decydujący to odłączenie grupy)	Silna, często objętościowo duża (np. $t-BuOK$)
Rozpuszczalnik	Polarne protonowe	Dowolny, ale często aprotone lub alkohol
Konkurs z $E2$	Reakcja $E1$ typowa dla słabszych zasad i wysokiej temperatury	Reakcja $E2$ preferowana przez silne zasady i wysoką temperaturę
Produkt stereochemiczny	Mieszanina izomerów Zaitseva i Hoffmanna	Głównie Zaitsev, ale zależy od zasady i substratu (bulky zasady → produkt Hoffmanna)

3. Konkurencyjność między reakcjami S_N2/S_N1 vs $E1/E2$

Czynnik	S_N1/S_N2	$E1/E2$
Temperatura	Niższa temperatura faworyzuje substytucję	Wyższa faworyzuje eliminację (entropia)
Rodzaj nukleofila/związku zasadowego	Silny nukleofil (np. I^- , CN^-) → substytucja	Silna zasada (np. O^- , $t-BuOK$) → eliminacja
Substrat	1° faworyzuje S_N2 , 3° – $E1/E2$ lub S_N1	3° często eliminuje – steryczne utrudnienia substytucji
Rozpuszczalnik	Polarny protonowy → $S_N1/E1$	Aprotonowy → $S_N2/E2$
Warunki eksperymentalne	Zimno + dobry nukleofil → S_N	Ciepło + zasada → eliminacja

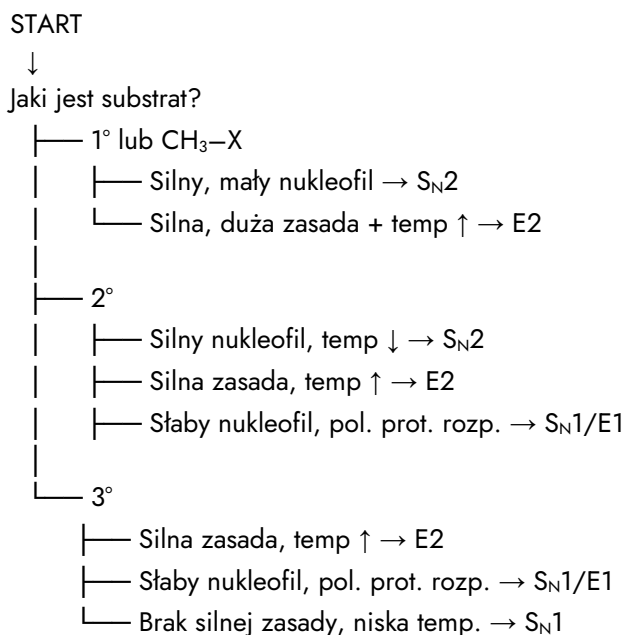
Przykład: 2-bromobutan

Warunki reakcji	Mechanizm dominujący	Produkt
Brak silnej zasady, etanol, temp. pokojowa	S_N1	Racemat butan-2-ol
CH_3O^- w metanolu, niska temp.	S_N2	Jedna konfiguracja butan-2-ol (inwersja)
Etanol + wysoka temperatura	$E1$	2-buten (mieszanina izomerów)
$t-BuOK$ w DMSO, wysoka temperatura	$E2$	Produkt Hoffmanna (1-buten)

Sytuacja	Preferowana reakcja
Substrat 3° , słaby nukleofil, niski poziom zasady, polarny protonowy rozpuszczalnik	S_N1 lub $E1$ (temperatura decyduje)
Substrat 1° , silny nukleofil, polarny aprotonowy rozpuszczalnik	S_N2
Substrat 2° lub 3° , silna, objętościowo duża zasada, wysoka temp.	$E2$
Substrat 2° , konkurencja między S_N2 a $E2$	Zależy od proporcji zasady/nukleofila i temperatury

4. Schemat decyzyjny:

5. Graficzne porównanie S_N1 vs S_N2:

Kryterium	S _N 1	S _N 2
Mechanizm	Dwustopniowy (karbokation)	Jednostopniowy
Szybkość reakcji	Zależna od substratu	Zależna od substratu i nukleofila
Substrat	3° > 2° (1° nie)	CH ₃ -X > 1° > 2°
Nukleofil	Słaby (np. H ₂ O, ROH)	Silny (np. OH ⁻ , CN ⁻)
Rozpuszczalnik	Polarny protonowy	Polarny aprotowy
Produkt stereo	Racemizacja	Inwersja konfiguracji

6. Graficzne porównanie E1 vs E2:

Kryterium	E1	E2
Mechanizm	Dwustopniowy (karbokation)	Jednostopniowy
Substrat	3° > 2°	3° ≥ 2° > 1°
Zasada	Słaba (np. H ₂ O, EtOH)	Silna (np. O ⁻ , t-BuOK)
Rozpuszczalnik	Polarny protonowy	Dowolny, ale często aprotowy
Produkt	Reguła Zajcewa (często mieszanina)	Zajcew lub Hoffmann (w zależności od zasady)
Stereo wymagania	Brak	Anty-periplanarność

7. Tabela decyzyjna – warunki a dominująca reakcja

Substrat	Nukleofil/Zasada	Temperatura	Dominująca reakcja
1°	Silny nukleofil	Niska	S _N 2
1°	Silna zasada	Wysoka	E2
2°	Silny nukleofil	Niska	S _N 2
2°	Silna zasada	Wysoka	E2
2°	Słaby nukleofil	Wysoka	E1/S _N 1
3°	Silna zasada	Wysoka	E2
3°	Słaby nukleofil	Niska	S _N 1

8. Przykład konkurencyjności: 2-bromobutan + różne warunki

Reagent & Warunki	Mechanizm	Produkt główny
NaOEt / EtOH / temp. niska	S _N 2	Butan-2-ol (inwersja)
EtOH / brak zasady / temp. ↑	S _N 1 + E1	Mieszanina alkoholu i alkenów
t-BuOK / DMSO / temp. ↑	E2	1-buten (produkt Hoffmanna)

